

тава госпићке групе логора, као и о слабостима и манипулацијама до којих је при том дошло. Она је и својеврстан позив на даље истраживање, али уз примену „добре воље“ и „здраве памети“ – без којих нема науке, али ни мира међу људима и народима.

Зоран ЈАЊЕТОВИЋ

Slavoljub Gacović. *Od povlašениh Srba do vlašskog jezika. O poreklu i postojbini, o seobama, o srbizaciji i asimilaciji, o maternjem jeziku i popisima Rumuna (Vlaha) istočne Srbije*, 5-1. Beograd, Negotin: Fabula nostra, Književno-izdavačko društvo Leksika, 2016, 788.

Власи североисточне Србије су етничка група са некадашње југословенске територије о којој се вероватно најмање писало. Главни разлози су свакако њихова „невидљивост“ и (везано с тим) неразвијеност њихове националне културе. Та „невидљивост“ произилази из њихове утопљености у српску нацију – што аутор књиге види као асимилацију. Борба против асимилације и национална афирмација Влаха североисточне Србије као Румуна у ствари су и главни разлози Гацовићевог писања, не само ове књиге: у издању матичне библиотеке „Светозар Марковић“ из Зајечара претходних година изашла су четири тома његових изабраних дела. Сва се она баве Румунима североисточне Србије. У њима, као и у књизи о којој овде говоримо, Гацовић инсистира на томе да су Власи чисти Румуни. То је црвена нит његових излагања, својеврстан *ceterum censeo* коме је подређено целокупно излагање и аргументација који треба да убеди читаоце у основну ауторову тезу.

Дело после Предговора и уводних напомена садржи четири поглавља. У уводним напоменама аутор укратко упознаје читаоца са структуром дела, његовим циљем, резултатима и методолошким приступом. Као главни циљ овог свог дела Гацовић истиче побијање тезе о Власима као повлашеним (румунизованим) Србима. Овако компоноване Уводне напомене као да су писане за лењог читаоца, који ће прочитавши их одложити врло обимну књигу. То би, међу-

тим, била грешка, будући да она садржи обиље етнографског, историјског, лингвистичког и статистичког материјала.

Прво поглавље носи наслов О пореклу и постојбини Румуна (Влаха) (стр. 17–81). У њему Гацовић поново прелази пут којим су ишли многи аутори који су се бавили тим питањем. Он цитира записе многобројних старих историчара, путописаца, лингвиста и археолога који су покушавали да одгонетну место настанка румунског народа. При том су се сударала два основна мишљења. По једном, Румуни су настали на Балкану, па су потом, током средњег века, прешли у своју садашњу домовину. По другом тумачењу, она је била и њихова колевка. Уз ова два схватања, постоји и треће – а њега прихвата и Гацовић – да су Румуни настали северно и јужно од Дунава, с тим што су северно од Дунава они асимилovali остало (претежно словенско) становништво, док су јужно од њега они углавном били асимиловани од нерумунског становништва. Као и многи други историчари пре њега, Гацовић, показујући завидну ерудицију и познавање мноштва језика, марљиво цитира све средњовековне ауторе који спомињу присуство романског становништва на Балканском полуострву. При томе остаје спорна само његова тенденција да све романско становништво Балкана мање-више изједначи са Румунима.

Сличан методолошки поступак је примењен и у наредном поглављу под насловом Миграције Румуна (Влаха) унутар карпатско-балканског простора (83–150). Временски оквир је, међутим, продужен од старог века до XIX столећа. У складу с тим проширен је и дијапазон коришћених извора и аутора који су на основу њих писали. У склопу овог поглавља Гацовић користи и радове српских географа и етнолога који су лансирали тезу о томе да су Власи „повлашени Срби“, обично избеглице-повратници из румунских земаља који су тамо румунизовани.

Као што је речено у уводу, оповргавање те тезе је и главни циљ овог дела. Због тога се наредно поглавље, Повлаштивање Срба или посрбљавање Румуна (Влаха) источне Србије (151–357) бави њоме. У његовом првом делу аутор се обрачунава са српским ауторима који у влашком становништву североисточне Србије виде румунизоване Србе, наводећи низ аргумената. Он указује на противречности у делима својих опонената, а враћа се и на питање времена асимилације балканских Влаха. Он заступа тезу о асимилацији

мањине од стране већине, одбацујући као апсурдну тврдњу да „једна Влахиња повлаши целу кућу“. Као доказ својој тези, Гацовић у другом делу поглавља говори о смишљеној политици српске државе и цркве упереној на асимилацију Влаха. Будући да се ради о релативно ско-ријем раздобљу (XIX–XXI века), није му било тешко да наведе обиље извора који то потврђују. У наставку овог поглавља, за неверне Томе, дати су и факсимили докумената (358–384).

Наредно поглавље носи наслов Да ли је матерњи језик Румуна (Влаха) источне Србије „влашки језик“ (385–493). У овој материји Гацовић је као риба у води и супериоран већини својих опонената: мало ко од њих је располагао знањем румунског и других језика да би могао да утврди степен изворности или чистоте влашких дијалеката. Цитира обиље примера указујући на сличности са румунским и српским, као и на узајамне језичке утицаје. Он критикује неодговарајућу транскрипцију влашких песама и умотворина ћирилицом и уопште оно што он види као недовољну упућеност српских етнолога. Посебно је занимљив увид који нам даје у дискусији о језику међу самим Власима, односно влашким активистима. Као и претходно поглавље, и ово прати сет факсимила докумената (494–505).

Последње поглавље се бави једним од најосетљивијих питања сваког националног покрета, посебно мањинског: пописима становништва. Оно носи наслов О пописивању Румуна (Влаха) источне Србије (507–625) и даје преглед броја пописаних Влаха од XIX до XXI века. Аутор запажа пораст њиховог броја до 1921. године, а од тада је приметан пад, односно велика колебања након Другог светског рата. Чини се да њих помало једнострано и недовољно аргументовано приписује асимилацији и нерегуларностима приликом пописа. Наводећи број становника за свако село, он наводи колико би требало да има Влаха, односно не оставља могућност за то да је део становништва заиста потпуно претопљен у Србе те да се зато не могу називати „етногенетским Власима“, као и то да део становника свакако чине и Срби старином. Кад говори о асимилацији, Гацовић уочава само ону репресивну (државно-црквену) страну, а углавном не улази у унутрашње побуде дела становништва које се асимилује мењајући тако и бројчано стање. Исто тако не улази у то зашто се на каснијим пописима после Другог светског рата број Влаха (после пр-

вобитног огромног пада) скоковито повећава, иако је то очит доказ да при изјашњавању на попису улогу игра више фактора.

Књига коју смо приказали није научно дело у уобичајеном смислу речи. Њена полемичност није само научна а њени циљеви су нескривено ненаучни. Иако источносрпске Влахе аутор види као чисте Румуне, а себе као борца против њихове асимилације, ово дело је далеко од тога да буде *Kampschrift*. Реч је о обимном делу које полемиче са низом тврдњи и аутора, са јасно исказаним циљем. То није подмукло дело које под плаштом науке покушава да оствари ненаучне циљеве: Гацовић се бори „с отвореним визиром“, а његов рад својом научном тежином даје велику снагу његовим национално-политичким тежњама. Ауторова ерудиција је толика да ће јој евентуални противници тешко доскочити. Утолико је више за жаљење што Гацовић тако често свесно користи иронију, која не додаје ништа уверљивости његових тврдњи, али дело непотребно удаљава од научног дискурса. Ово је утолико више штета што ово дело својим научним квалитетима и огромним обиљем знања из више области заслужује да га читају научници разних струка – од етнолога, преко историчара до лингвиста.

Зоран ЈАЊЕТОВИЋ

Век српске голготе (1915–2015), I–III,
(тематски зборник међународног значаја), I: Историја.
Косовска Митровица: Филозофски факултет
Универзитета у Приштини, 2016, 499.

Албанска голгота (Српска голгота) у историографији подразумева повлачење српске војске и народа преко Албаније у зиму 1915/16. након офанзиве аустроугарске и немачке војске на Краљевину Србију у октобру 1915. године. Тротомни зборник *Век српске голготе* је настао као резултат рада конференције поводом стогодишњице овог догађаја која је одржана на Филозофском факултету у Косовској Митровици 18–20. септембра 2015. Учествовало је 150 на-